

Дослідженнями встановлено, що ґрунти селітебних територій дуже добре забезпечені рухомими формами фосфору і калію, проте азотом ці ґрунти забезпечені мало.

У даний час є вкрай незадовільною соціальна сфера сільських поселень, що негативно впливає на демографічну ситуацію та спричиняє деградацію українських сіл.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Статистичний щорічник України за 2010 рік / Державна служба статистики України. –К.: –2011, 559 с.
2. Україна у цифрах 2010. Статистичний збірник / Державна служба статистики України. –К.: –2011, 250 с.
3. Фурдичко О.І. Екологічний стан сільських селітебних територій України / О.І. Фурдичко, Н.А. Макаренко. Н.В. Палапа // Вісник аграрної науки. – 2009. – № 8. – С. 5–9.
4. Палапа Н.В. Якість сільськогосподарської продукції, вирощеної на сільських селітебних територіях та заходи з її покращення. Агроекологічний журнал. Спецвипуск, червень –2009, – С.238–240.
5. Палапа Н.В. Забруднення питної води сільських селітебних територій та заходи з покращення її якості. Агроекологічний журнал, № 3. – 2009, - С.43-45.

УДК 330.131.7:338.43

ЧИННИКИ ВИНИКНЕННЯ РИЗИКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

Петрова О.О. – к.е.н., доцент, Херсонський ДАУ

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки питання дослідження, розуміння сутності, видів і критеріїв визначення економічних ризиків суб'єктів господарювання є надзвичайно актуальним.

Вивчення ризиків є одним із найважливіших сучасних напрямів економічних досліджень, оскільки воно є необхідним для прогнозування розвитку економіки та прийняття рішень. Ризик – це об'єктивна економічна категорія, яка відображає відношення між суб'єктами господарювання в процесі їхньої економічної діяльності, коли її результати, у силу об'єктивних причин, є невизначеними. У зв'язку з розвитком ринкових відносин господарська та підприємницька діяльність у нашій країні здійснюється в умовах постійної зміни економічного середовища. Особливо це проявляється в діяльності сільськогосподарських підприємств. Отже, необхідний комплексний підхід для оцінки ризику сільськогосподарської сфери.

Міністерство економічного розвитку та торгівлі України у своєму консенсус-прогнозі на основі експертних оцінок з 13 державних і недержавних ор-

ганізацій визначило основні ризики на 2012 – 2013рр. Поряд з ризиками, які займають лідируючі позиції (дефіцит зовнішнього фінансування, посилення боргової кризи в Євразоні, посилення девальваційних тенденцій на валютному ринку), високу інтегральну оцінку отримали також ризики аграрної сфери (зниження обсягів урожаїв у сільському господарстві, погіршення якості сільськогосподарських угідь, низький рівень доходності сільгоспвиробництва).

Стан вивчення проблеми. Процеси нестабільності економіки, ризики в результатах економічної діяльності були об'єктами вивчення класиків економічної думки М.Дж.Кейнса, А.Маршала, Е.Пестеля.

Продовження та поглиблення у сучасних умовах питання управління ризиками знайшли своє відображення у трудах таких економістів, як Д.Дж. Речмен, М.Х. Мескон, Л. Боуви, В.В. Вітлінський, Т.І. Балабанов, П.И. Верченко та ін.

Водночас, у сучасній економічній літературі відсутня єдина позиція щодо сутності ризику, недостатньо досліджено його особливості в різних галузях економіки, використання ризику як джерела успіху суб'єкта господарювання.

Питання розкриття сутності ризиків агропромислової сфери фактично не ставилося в дослідженнях учених. Аналіз літературних джерел свідчить про розмаїтість трактування поняття «економічний ризик сільськогосподарського виробництва»

Практично також відсутні дослідження специфіки сільського господарства, яка обумовлює особливості прояву ризику даної галузі. Недостатньо розроблена типологія ризиків, оцінка можливостей впливу на різні ситуації, пов'язані з ризиком, принципи управління ризиками. Подальшого дослідження потребують ризики, пов'язані з природними особливостями сільськогосподарського виробництва, сезонністю, ризики дестабілізації сільськогосподарських ринків.

На даний час в економічній літературі зустрічаються два підходи до визначення ризику. Згідно з першим підходом ризик розглядається як можливість відхилення результатів конкретних рішень або дій від очікуваних цілей. У рамках другого підходу розглядається безпосередньо феномен ризику як дія, спрямована на досягнення певних цілей, пов'язаних із загрозами, втратами або невдачею.

Завдання і методика досліджень. Для досягнення зазначеної мети в роботі поставлено і вирішено такі завдання: теоретично узагальнити теорії виникнення ризиків у сільськогосподарському виробництві та визначити сутність даного поняття; з'ясувати причини та джерела виникнення ризиків у сільському господарстві, врахування яких підвищує якість управлінського впливу на їх мінімізацію.

Теоретичною основою роботи є наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, основні положення теорії ризик-менеджменту. Методологічною основою є діалектичний метод пізнання та загальнонаукові принципи дослідження. Зі спеціальних методів використані: абстрактно-логічний (визначення сутності поняття «ризик», теоретичні узагальнення та формулювання висновків); монографічний (вивчення міри впливу виробничих ризиків на результати сільськогосподарської діяльності).

Результати досліджень. Сільськогосподарське виробництво є одним із найбільш ризикованих видів підприємницької діяльності. Ризикованість аграрного

бізнесу визначає ряд факторів, таких, як: сезонність виробництва, залежність від погодних та кліматичних умов, тривалий період обороту капіталу, велика складність зміни асортименту продукції та технології, ряд інших причин.

В Україні процеси реформування аграрного сектора проходять непросто. На сьогодні їх результатом є складний фінансовий стан сільськогосподарських підприємств, значне зменшення поголів'я сільськогосподарських тварин, збитковість тваринницької галузі, зниження рівня життя в сільській місцевості. Однією з причин такого стану є те, що на початку реформ в аграрному виробництві не були враховані можливі ризики реформування та їх вплив на результати діяльності сільгоспідприємств, а також не були напрацьовані адекватні інструменти та механізми їх мінімізації.

Таким чином, сільськогосподарське виробництво залежить від природно-кліматичних, соціальних та економічних умов, які схильні до значних коливань. Сільське господарство як галузь із сезонним характером виробництва й уповільненим обігом капіталу нині опинилось у найгіршому становищі. Унаслідок цього в сільському господарстві витрати на виробництво продукції не відшкодовуються виручкою від її реалізації в розмірах, потрібних для відтворювального процесу. Втрачено купівельну спроможність галузі, матеріально-технічна база прийшла у незадовільний стан. При цьому не застосовуються новітні технології, необхідні для локалізації впливу ризиків на виробничий процес [1]. Ризики в сільськогосподарському виробництві – це невизначеність, що виникає в процесі виготовлення продукції рослинництва і тваринництва, та у зв'язку з використанням пов'язаних з цим виробництвом матеріально-технічних, інформаційних та фінансових засобів, яка з настанням певних подій зумовлює негативний вплив на результати господарювання.

Для розуміння причин виникнення ризиків необхідно розглянути особливості агропромислового виробництва. Оскільки, незважаючи на те, що сільське господарство підпорядковане основним економічним законам, які є характерними для будь-якої економічної діяльності, воно відрізняється від інших галузей складом засобів виробництва, соціальною структурою виробництва та призначенням продукції, що виробляється.

У сільському господарстві в якості головного, незамінного засобу виробництва використовується земля. Вона є єдиним засобом виробництва, яке при правильному використанні зберігає свою якість. Однак, земельні ресурси теж виснажуються через нераціональні системи природокористування, втрачаючи свою родючість. За даними УкрНДІ продуктивності АПК Мінагрополітики України, науково обґрунтованих норм організації землекористування, прийнятих у світовій практиці, дотримується лише 20 -25 % підприємств. У більшості підприємств лісостепової і степової зон під зерновими зайнято від 60 до 90% площ, у кожному десятому підприємстві – понад 50% становлять посіви технічних культур. У зв'язку з цим зростають ризики втрати продуктивної сили земельних угідь через посилення ерозії, ґрунтову перевтому, накопичення у ґрунті однотипних збудників хвороб і шкідників, зниження вмісту гумусу, деградацію земель[2].

Ще одна дуже важлива особливість сільського господарства полягає і в тому, що обсяги виробництва змінюються за однакових обсягів використання ресурсів. Якщо на промисловому підприємстві точно відомо, яка, скажімо,

кількість відповідних деталей вийде з однієї тонни металу, то в сільськогосподарському підприємстві при використанні, наприклад, однієї тони мінеральних добрив не можна бути точно впевненим у кількості майбутнього врожаю.

Технологічний процес в аграрному секторі жорстко обмежений у часових рамках. За відсутності на певний момент ресурсів промислове підприємство може вийти на заплановані обсяги виробництва, отримавши ці ресурси пізніше та організувавши двозмінну роботу. Якщо аграрне підприємство не проведе вчасно посівну компанію, то пізніше цього зробити неможливо і виробництва даного виду продукції в поточному році не буде. У сільському господарстві робочий період і період виробництва не співпадають, тобто витрати праці здійснюються, а вихід продукції очікується через деякий час.

Інша особливість сільського господарства, яка підвищує рівень ризику - довгий період виробництва. Рішення щодо виробництва приймаються за рік, а то й більше до моменту реалізації. За цей час ринкова ситуація може значно змінитися в несприятливий для підприємства бік. Порівняно з галузями промисловості, які мають також великий період виробництва, наприклад, суднобудування, сільськогосподарські підприємства знаходяться в більш несприятливих умовах, оскільки на всю продукцію не укладаються контракти до початку її виробництва, у той час як на продукцію суднобудування даються замовлення до початку виробництва і підписуються контракти. Для зниження ризику, викликаного даною особливістю сільського господарства, є нагальна необхідність в широкому використанні такого важливого інструменту ринкової економіки, як ф'ючерсні угоди.

Сезонний характер виробництва обумовлює відмінний від інших галузей порядок формування оборотного капіталу та відтворення робочої сили. Оскільки процеси виробництва та реалізації продукції розірвані у часі, то забезпечення нормативу оборотних коштів за рахунок власних джерел економічно не виправдано та неможливо внаслідок іммобілізації капіталу.

Виробництво сільськогосподарської продукції здійснюється на величезних площах та розосереджено за різними кліматичними зонами, які відрізняються природно-кліматичними умовами, що впливає на кінцеві результати діяльності. Крім того, ці умови впливають також на розміщення та спеціалізацію сільського господарства. Ця залежність обумовлює постійні коливання обсягів виробництва та ринкових цін на різні види продукції.

У технологічному процесі сільського господарства використовуються живі організми як засоби виробництва, тому він залежить від їх біологічних особливостей. Результати агропромислового виробництва, його економічна ефективність залежать від агробіологічних та фізіологічних властивостей рослин та тварин. Тому в цій галузі в багатьох випадках неможливо різко збільшити обсяги виробництва через біологічні особливості рослин і тварин. Крім того, в сільському господарстві виникають додаткові витрати в зв'язку з потребою захисту урожаю і тварин від шкідників і хвороб.

У сільському господарстві неможливо швидко змінити асортимент сільськогосподарської продукції залежно від попиту та пропозиції, а також неможливо збільшити обсяги виробництва «вигідних» на даний момент видів продукції.

У сільському господарстві наявність великої кількості сільськогосподарських товаровиробників створює умови для високої конкуренції на ринку продукції. Це унеможливило вплив на ринкову ціну окремого товаровиробника, тобто відсутні умови для створення монополії, проте може спостерігатися диктат покупця, що створює умови для формування моносонії. Галузь характеризується ціновою нееластичністю попиту на сільськогосподарську продукцію.

При цьому прояв кон'юнктурного ризику набуває особливого значення, насамперед у високоврожайні роки, коли різко збільшується пропозиція сільськогосподарської продукції. Високий урожай за певних обставин приводить до зменшення прибутків або навіть до збитків сільськогосподарських товаровиробників.

Фінансовий ризик у сільському господарстві має досить високий рівень у зв'язку з тим, що сучасні аграрні підприємства достатньо капіталомісткі. Значна частина досновних засобів використовується протягом року у короткий термін, вузькоспеціалізована, має великий строк окупності, при цьому виникає потреба необхідно залученні фінансових ресурсів. Потребу в кредитах зумовлює і сезонний характер виробництва.

Вищенаведені приклади свідчать, що сільськогосподарське виробництво є високоризиковою галуззю економіки і з точки зору інвестування, що становить значну небезпеку для її подальшого стабільного розвитку. За останні роки спостерігається стагнація іноземних інвестицій у сільське господарство.

Стає зрозумілим, що система мінімізації агроризиків, як комплекс ефективних механізмів та інструментів держави та приватного сектора, є необхідною складовою частиною ринкової інфраструктури та одним із базових елементів сталого розвитку галузі [3].

Висновки та пропозиції. Отже, сільськогосподарське виробництво вирізняється високим ступенем ризиків. Результатом дії цих ризиків є значні коливання доходів по роках. Не слід також забувати про ризики стихійних лих та надзвичайних ситуацій. Цілком зрозуміло, що такі природні небезпеки, як посуха, град, паводок, можуть привести до дуже серйозних виробничих втрат. Тому в багатьох країнах держава активно втручається в ситуацію, намагаючись у такий спосіб зменшити проблеми, пов'язані з ризиками сільгоспвиробництва. Однак сьогодні самими лише державними інтервенціями з цією проблемою не впоратися, і на перший план виходить питання розробки та впровадження систем і стратегій ризиків управління ризиками, які базуються на ринкових механізмах та відповідають правилам Світової організації торгівлі (СОТ). Це питання є актуальним і для України.

Слід зазначити, що в Україні особливо складним для регулювання є ризик збуту, який дестабілізує сільськогосподарське виробництво та спричиняє недостатньо гармонійний розвиток сільського господарства та можливостей його модернізації. Вільний ринок та все більш тісні зв'язки української економіки зі світовим господарством розширяють сферу та межі змінення попиту та сільськогосподарську продукцію, які недостатньо оцінюються навіть економічно сильними господарствами, не кажучи про індивідуальних виробників, які домінують у сільськогосподарському виробництві.

До основних факторів ризику, які впливають на розвиток сільського господарства України, слід віднести: виробництво невеликих обсягів продукції

(що не відповідає вимогам загального продовольчого ринку); характер сільськогосподарської продукції (призначення продукції переважно для переробки, що породжує залежність від відносин з переробним підприємством); нерегулярність, сезонність виробництва більшої частини сільськогосподарської продукції, скорочений термін її збереження); невелика кількість торговельних організацій сільськогосподарських товаровиробників; низький рівень сертифікації виробництва продукції; низька якість суспільного капіталу у сільській місцевості, яке зводиться до недоліків у освіті сільського населення; недоліки в інформатизації сільського господарства та технічній інфраструктурі, низька якість послуг; нестача нових місць роботи у несільськогосподарській діяльності, слабкий розвиток інфраструктури села; глобальність ринку сільськогосподарської продукції, що призводить до більш гострої конкуренції; низька ефективність існуючої системи управління ризиками, що потребує подальшого удосконалення.

Виходячи із зазначеного, для оцінки та вимірювання ризику необхідно застосовувати системний підхід та аналіз, до основних елементів якого слід віднести: виділення типів ризиків із визначенням ймовірності їх виникнення та наслідків; аналіз чинників ризиків; оцінку виду ризику; прийняті стратегії дій; рекомендації щодо методів управління ризиками.

Для оцінки ризиків слід використовувати якісний та кількісний аналіз. Якісний аналіз має на меті визначити чинники та зони ризику та провести ідентифікацію можливих ризиків. У рамках діяльності суб'єкта господарювання необхідно виділяти такі зони ризику: безризикова зона, зона допустимого ризику, зони критичного та катастрофічного ризиків. Для даного виду аналізу характерними є два аспекти: необхідність порівнювати очікувані позитивні результати з можливими несприятливими наслідками; необхідність виявлення впливу рішень, які приймаються в умовах невизначеності, на інтереси суб'єктів господарювання.

Потреба в ідентифікації суттєвих чинників ризику, підвищенні ефективності процесу управління зумовлює необхідність доповнення якісного аналізу кількісним. Кількісний аналіз передбачає визначення ймовірностей настання ризикових подій, оцінці їх наслідків, визначенні ступеня окремих ризиків та ризику певного виду діяльності в цілому.

Система показників кількісної оцінки ризику повинна включати абсолютні величини (дисперсія, середньоквадратичне відхилення, семіваріація), відносні (ймовірність, коефіцієнт варіації, коефіцієнт ризику), та інтервальні (граничні інтервали ефективності, гранична похибка, розмах варіації).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кобилянська О.М. Причини виникнення ризиків та особливості їх прояву в сільському господарстві / О.М. Кобилянська // Агроінком.– 2007. – № 11-12. – С. 105-108.
2. Колібаба Р.О. Класифікація ризиків сільськогосподарського виробництва. Інструменти мінімізації ризиків// Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=57203

3. Скопенко Н.С. Основні підходи до визначення ризику при формуванні нових організаційних структур / Н.С. Скопенко // Збірник наукових праць Національного авіаційного університету. – 2010. – № 27. – С. 184-189.

УДК 338.434:631.11

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Подаков Є.С. – к.е.н., доцент Херсонський ДАУ

Постановка проблеми. Аграрний сектор належить до базових, життєзабезпечуючих галузей, стан та ефективний розвиток яких безпосередньо впливає на функціонування всієї національної економіки. В аграрному секторі нині працює майже чверть усіх зайнятих, і в ньому разом з харчовою промисловістю створюється понад 60 % загальнодержавного фонду споживання. Проте, незважаючи на проведені в останнє десятиріччя заходи з реформування на ринкових засадах аграрних і земельних відносин, вітчизняне сільське господарство все ще перебуває в незадовільному стані.

Сучасний етап розвитку сільського господарства України є визначальним. У стратегії економічного та соціального розвитку України на період до 2015 року визначені концептуальні підходи щодо подолання системної кризи суспільного виробництва й відродження національної економіки. Основним стратегічним завданням на найближчі роки є реалізація політики економічного зростання. При цьому однією з важливих умов досягнення сталих темпів економічного розвитку та ефективного функціонування сільського господарства є повноцінне забезпечення його виробництва фінансовими ресурсами. У перехідний період до ринкових відносин має посилюватися роль держави у напрямі підвищення державних гарантій щодо фінансування довгострокових інвестиційних програм і проектів аграрного виробництва, забезпечення розвитку галузі бюджетної підтримки.

Сучасний стан аграрного ринку має ряд невирішених проблем, якими є: проблеми кредитування, податкових відносин, агрострахування, фінансової підтримки сільськогосподарських товаровиробників. Саме ці чинники, за визнанням міжнародних експертів, на 60—70% формують ринкове середовище, без якого цивілізований ринок існувати не може.

В Україні успішність вирішення накопичених проблем аграрного сектора залежить від багатьох факторів, серед яких розбудова аграрної іпотеки, запровадження фінансових інструментів аграрного ринку, удосконалення нормативно-правового забезпечення, що неможливо без опрацювання досвіду розвинених країн.

Стан вивчення проблеми. В останні роки питанню державної фінансової підтримки сільськогосподарських товаровиробників було приділено велику